

ÎNCĂPERI DE CEREMONIE ÎN MARILE CASE BUCUREȘTENE ÎN A DOUA JUMĂTATE A SEC. AL XIX-LEA

drd. Lelia Zamani

Din toate timpurile, casa a reprezentat fundamentul material al familiei, fiind unul din pilonii ordinii sociale. Pe de altă parte, climatul de stabilitate și de siguranță din interior a făcut posibilă alungarea tenebrelor și încetinirea scurgerii timpului, atât de implacabilă în exterior, creindu-se totodată o proprie ordine internă, care dădea la iveală ordinea unei vieți.

Spațiul deschis nefiindu-i întru totul propice omului, acesta a simțit nevoia să-și raporteze identitatea la domiciliu¹.

În secolul al XIX-lea, casa capătă noi valențe. Pe lângă faptul că era o afacere de familie – obiect de investiție și plasament rentabil – precum și locul acesteia de existență, ea devine și loc de reuniune și de ieșire în exterior, conturându-se tot mai pregnant dorința celor avuți de a integra și domina lumea prin intermediul casei.

În București, la mijlocul secolului al XIX-lea, primirile se țineau lanț în mai toate casele înstărite bucureștene, variind în funcție de rangul și averea fiecărui proprietar.

Tinerele familii au început să suporte tot mai greu coabitarea cu cei vârstnici, urmărind a avea propria locuință, ridicată și aranjată după gusturile lor, care se identificau cu noile cerințe ale vremii. Casa devine astfel materializarea ambițiilor cuplului și modelul reușitei sale, iar acest fapt trebuia văzut și de cei dinafară.

Cum femeile erau excluse din afaceri și politică, casa venea ca o compensație care le aparținea de drept, ele fiind cele care hotărau cine trebuie admis și cine exclus din interiorul ei. Principiul pe care se mergea era acela al relațiilor și nimeni nu era primit decât recomandat.

Un rol decisiv în admiterea noilor oaspeți – autohtoni sau străini – îl aveau atât membrii familiei, cât și apropiații ei. Acesta era modelul european pe care l-au adoptat și marile case bucureștene. Ulysse de Marsillac, arăta că la reuniunile mai mult sau mai puțin dansante, din casele particulare bucureștene, străinii care au scrisori de recomandare sunt întâmpinați „cu atenție și gentilețe”².

În această perioadă, cum una din îndatoririle de onoare ale celor avuți era organizarea de sindrofii frecvente și somptuoase, și casa cu interioarele sale trebuia să se ridice la noile standarde.

La începutul secolului al XIX-lea, interioarele vechilor case din București dezvăluiau odăi mari și pătrate, cu pereții vopsiți de Paște cu var. De ziduri se rezemau paturi largi din lemn, acoperite de perne și saltele peste care se puneau „macaturi de

¹ Philippe Aries, George Duby, *Istoria vieții private*, vol. VII, Ed. Meridian, București, 1997, p. 275.

² Ulysse de Marsillac, *Bucureștii în sec. al XIX-lea*, Ed. Meridian, București, 1999, p. 146.

lână, cu ciucuri pe margini”, iar „până ce n-a venit, cam în timpul ocupațiunii rusești, moda mobilelor aduse de la Brașov sau de la Viena, altă mobilă nu se prea vedea în casă, decât poate vreo masă în mijlocul odăii, sau un sipet mare, legat cu fier alb”³.

În câțiva ani însă schimbările survenite au fost semnificative. Tot ce era oriental în modul de viață al celor bogăți nu s-a putut împotrivi mult timp noului val occidental de modernizare, ai căror promotori au fost tinerii și femeile.

Noii generații îi era necesar un salon spațios, într-o casă pe măsură, „unde valsul și galopul să se poată desfășura și învărti în voie”⁴, după cum îi trebuiau costume noi care să nu-i stânjenească mișcările, precum și mobile adecvate și obiecte de artă care să-i bucure simțurile și să-i dea măsura puterii și bogăției de care avea parte.

O gravură a lui Doussault, din 1843, intitulată „Recepție la Curtea Domnească din București”, înfățișează o sală de bal imensă, plină de femei și bărbați eleganți, în haine occidentale, alături de personaje mai în vârstă ce încă nu-și părăsiseră vechile straie. Doar aceștia din urmă, precum și arnăutul în fustanela și turban mai aminteau de Orient. Interiorul era și el total altfel decât cel obișnuit nu cu mult timp în urmă, căci se pot vedea fotolii, scaune, o canapea aflată în dreptul șemineului cu o oglindă venețiană deasupra, draperii în ferestrele înalte, un tablou pe peretele din dreapta, un candelabru uriaș din cristal, precum și mulțimea de sfeșnice, totul de factură apuseană.

Românii cu stare, după cum au putut constata toți călătorii străini ai acelor vremuri ajunși în capitala noastră, erau „nebuni după tot ce venea din Occident, mai ales de la Paris”⁵ și cum majoritatea călătoriseră în Franța și Italia și nu numai, au adus de acolo obiceiuri și maniere ce s-au împământănit și la noi⁶.

La București lumea se distra din plin. Balurile și recepțiile se întreceau în număr, strălucire și bogăție și nici iarna nu avea șanse de a înlătura orele fixe de primire.

Unanimi, atât străinii cât și autohtonii au considerat că marile primiri din capitală, în a doua jumătate a sec. XIX-lea, se făceau atât în saloanele doamnei Oteteleşanu, cât și la Palatul Șuțu, în saloanele prințesei Irina Grigore Șuțu, iar o vizită la una din aceste case echivala cu o recunoaștere a intrării în lumea bună a Bucureștilor.

Marile case aveau întotdeauna mai multe intrări, dar primiriile erau exclusiv a se face prin altă parte decât prin intrarea principală. Ea era cea care, atât simbolic cât și concret, făcea trecerea din afara înăuntru și invers, făcând obiectul unei griji deosebite a proprietarilor trecute în seama constructorilor, căci se cuvenea ca o casă bogată să-și arate splendoarea încă de la intrare⁷. La palatul Șuțu, palat ridicat după planurile a doi arhitecți vienezi, la intrare s-a construit o marchiză cu geamlăc de mari dimensiuni pentru protejarea oaspeților de intemperii atunci când coborau din trăsură, iar pătrunderea în interior se realiza prin intermediul a trei uși. Intrarea majestuoasă, înaltă și largă, precum și ferestrele mari, lăsând lumina să pătrundă din plin, contrasta cu intrările și ferestrele înguste ale vechilor case românești⁸.

³ Gheorghe Crutcescu, *Podul Mogoșoaii*, Ed. Meridiane, București, 1986, p. 21.

⁴ Ștefan Cazimir, *Alfabetul de tranziție*, Ed. Cartea Românească, București, 1986, p. 21.

⁵ Florance K. Berger, *O iarnă în orașul bucuriilor sau viața la Dunărea de Jos. 1877*, în „Prin Țările Române. Călători străini din sec. al XIX-lea”. Ed. Sport Turism, București, 1984, p. 152.

⁶ Roberto Fava, *Amintiri din România (1894)*, în „Prin Țările Române. Călători străini din sec. al XIX-lea”, Ed. Sport Turism, București, 1984, p. 177.

⁷ Philippe Aries, George Duby, *op. cit.*, vol. II, 1994, p. 54.

⁸ Hagi Moscu, București. *Amintirile unui oraș*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 1995,

Odată intrați, oaspeții ajungeau în vestibul, sau mai pretențios spus hol, care face legătura între intrare și celelalte încăperi, fiind unul din locurile cele mai spațioase ale casei. Aici erau lăsate și hainele groase ce completau toaletele doamnelor și domnilor, în anotimpurile reci.

Odată eliberați de aceste haine, oaspeții pătrundeau în saloanele care-i așteptau împodobite de sărbătoare, nu înainte de a urca impozanta scară și de a arunca o privire rochiei, coafurii sau costumului, în marea oglindă adusă de la Veneția și aflată în dreptul scărilor. Până la etaj scara se desparte în două brațe, ajungând într-un hol cu balcon interior. În aripa din dreapta, cum se urca, sunt două saloane, unul cu vedere spre grădină, iar altul spre stradă, despărțite de o încăpere prin care se face și trecerea spre camere mai mici. Aripa din stânga constituia spațiul intim al soților Șuțu. Prin holul-balcon se pătrunde în două mari saloane, dispuse pe mijloc și dând unul în grădină, iar celălalt la stradă. Acestea erau saloanele de bal, așa numitele „salon roșu” și „salon galben”, după culoarea stofei mobilierului⁹.

În saloanele bucureștene domina cel mai mult mobilierul Louis-Philippe și Napoleon al III-lea.

Ulysse de Marsillac opina: „Intrați într-un salon și vă veți afla deja la Paris. Mobilierul cel mai elegant, toaletele cele mai moderne și mai de bun gust, conversații alese în limba cercurilor noastre cele mai distinse, lustre strălucitoare, flori care ornează console, melodii care se revarsă peste marginile de palisandru ale pianelor sau care curg de pe buzele fetelor (...), nimic nu lipsește din ceea ce constituie civilizația în ceea ce are ea mai bun”¹⁰.

Saloanele nu aveau în ele nimic românesc: nici mobilierul, nici îmbrăcămintea, nici dansul, nici muzica și nici măcar graiul.

Franțuzoaica Aurelie Ghica, participând la una din seratele din casele bucureștene, s-a arătat încântată de grandoarea clădirilor. Constata că tapițeriile și covoalele erau din Franța, iar mobilele de la Viena. Cum nu a văzut nici un șemineu, a trebuit să admită că sobele, construite din cărămizi, majoritatea în formă de coloane, au ceva monumental și sunt mai practice, fiind o sursă de căldură necesară anotimpului rece. Cu toate că ea considera șemineul mai potrivit pentru apropierea celor aflați în încăpere, a trebuit să recunoască că acest lucru îl putea realiza și canapeaua¹¹. „Conversația reclama anumite condiții de a te simți bine dintre care apropierea este una din primele; trebuie să existe între spirite același fluid magnetic și este greu să te înțelegi «cu cineva» când toți sunt răspândiți în toate colțurile salonului”¹².

Rolul canapelei devenea astfel covârșitor, deoarece prin intermediul acesteia, stăpâna casei își afirma dominația asupra căminului ei, și-i aduna laolaltă pe invitați.

În fiecare duminică, zi ce fusese stabilită ca zi de primire, atât Grigore Șuțu, cât și Iancu Oteteleşanu, își așteptau musafirii în picioare, primul în capul de sus al scării fără a-și uita mânușile după obicei, iar al doilea, zâmbitor, pe pragul ușii; pe când soțiile lor așteptau așezate comod pe canapele, în salon¹³. Nu același lucru se întâmpla când

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Ulysse de Marsillac, *De la Pesta la București*, în „Prin Țările Române. Călători străini din sec. al XIX-lea”, Ed. Sport Turism, București, 1984, p. 144.

¹¹ George Potra, *Bucureștii văzuți de călători străini. (Secolele VI – XIX)*, Ed. Academici Române, București, 1992, p. 196.

¹² *Ibidem*.

¹³ Gh. Crutzescu, *op. cit.*, p. 176.

venea foarte multă lume, amfitrioana fiind cea care nu sta locului o clipă, încercând a face să se simtă bine întreaga adunare și să nu lipsească nimic¹⁴.

În perioada carnavalului, în toate zilele de joi, la palatul Șuțu erau seri dansante, cu invitați mai puțin numeroși, oarecum aleși. Apoi, mai erau două baluri, dintre care unul costumat. Cu adevărat deosebit era balul de la 30 ianuarie, de ziua onomastică a lui Grigore Șuțu¹⁵.

Atunci, la fel ca și la celelalte mari baluri, erau deschise toate saloanele și în afară de cel roșu cu brocart, folosit de obicei, se mai deschidea și celălalt, galben, cu structuri și oglinzi de mari dimensiuni. În acele oglinzi sub lumina sclipitoare a sumedenii de lămpi și lumânări, se reflectau elegante siluete de femei și bărbați ce umpleau de viață aceste încăperi de sărbătoare.

Rochii elegante de mătase ori de catifea, cu dantele deosebit de fine și trene lungi din brocart, bijuterii din aur, diamante, precum și constelații multicolore de pietre prețioase, dădeau petrecerii o strălucire aparte, incendiară, mai ales ca mute dintre femei erau de o deosebită frumusețe.

Deschise larg erau și saloanele Elenei Oteteleşanu. Mesele de mahon cu albume de autografe și fotografii în rame filigranate, aveau în jurul lor fotolii de Aubusson și scaune aurite, așezate pe covoare de Smirna și Aubusson. Policandre cu 30 de lumânări și înalte lămpi cu gaz, pe picior de onix, răspândeau o lumină galbenă, plăcută, de sub abajurul încrețit și dantelat. Sobele mari erau de teracotă albă, iar un efect deosebit era dat de palmierii din vase de aramă, unde cuplurile își aflau un temporar ascuns adăpost, trădat doar de oglinzile venețiene cu rame poleite¹⁶.

După ce mai întâi se adunau în jurul canapelei salonului galben, aducând omagiul lor stăpânei, musafirii se îndreptau spre salonul cel mare, unde, sub arcușul neegalatului Wiest, cadrilurile, valsurile și toate celelalte dansuri ale epocii făceau furori. De regulă, sălile de bal nu aveau nici covoare și nici mese, și nici vreo altă piesă amplă de mobilier, pentru ca dansul să nu fie în nici un fel stânenit.

Lumea bună se lua la întrecere în privința fastului din saloanele de primire, a rafinementului supeurilor, precum și a costumelor și rochiilor pe care le îmbrăcau.

Balurile începeau pe la orele 22, iar dansurile care precedau supeul: valsul, polka, polkmazura, cadrilul și lanciers, erau menite a deștepta pofta de mâncare. La miezul nopții, sau cel târziu la 1 noaptea, era servit supeul, apoi începea cu adevărat balul. Cotilionul făcea mare vogă și se dansa până la orele 3–4 dimineața.

Reușita unui bal era dată de calitatea supeului și de obiectele de cotilion ce erau oferite. Cele mai așteptate obiecte erau cele ce se dădeau la Palatul Șuțu, și care constau în mici cutiuțe de aur smălțuit, „necessair-uri din argint, dar și din flori artificiale de toată frumusețea și pene de struț¹⁷”.

Cum jocurile de cărți erau foarte la modă în București, saloanele erau dotate și cu „mese verzi”, care erau speciale pentru joc. De asemenea se întâlneau și mese de biliard. În unele case se pierdeau și se câștigau sume mari de bani, dar cu toate că frecvent aveau loc partide de astfel de jocuri, ele nu erau totuși bine văzute în societate.

¹⁴ Hagi Moscu, *op. cit.*, p. 101.

¹⁵ *Ibidem*, p. 98.

¹⁶ Gh. Crutzescu, *op. cit.*, p. 175–176.

¹⁷ Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. I, Ed. Humanitas, București, 1991, p. 111.

Spre deosebire de casele vechi, cu ferestre mici, lăsând să treacă prea puțin razele soarelui, dar nu și praful, din belșug în București, căci închiderea lor era aproximativă¹⁸, noile case aveau ferestre mari, înalte și luminoase, erau destul de etanșe.

O noutate a fost și apariția draperiilor, care permiteau a fi, în mod eficient, controlată pătrunderea luminii și a căldurii. Având un colorit adecvat gustului și încăperii, draperiile întâlnite de regulă la ferestre și în dreptul ușilor, puteau cu ușurință juca un rol hotărâtor în compartimentarea spațiilor. La familia Oteteleșanu le întâlnim la ușile cu două canaturi și la ferestre, atârând de galerii masive, în falduri suprapuse de catifea și de mătase cu flori „într-un straniu amestec de culori: cafeniu cu verde, stacojiu cu albastru” și împodobite cu ciucuri¹⁹.

Răspândirea draperiilor a fost legată și ea de evoluția socială: cu cât cineva avea mai multe draperii, cu atât condiția lui era mai înaltă²⁰.

Iluminatul era asigurat de policandre și candelabre cu lumânări, care se înlocuiau când erau pe sfârșite.

În 1857, când a venit Ferdinand Lassalle în București împreună cu Friedland, directorul proprietar al Institutului de gaz din Praga, Costache Șuțu a fost primul care s-a interesat de acest mijloc de iluminat. Însă deabia peste 10 ani palatul va beneficia de acest sistem de gaz aerian, care ieșind dintr-o țevă, ardea pălpâind, luând exact aspectul unei aripi de fluture. De-a lungul celor două balcoane ale palatului erau instalate țevi de fier, pe toată lungimea lor din care, în serile de bal, fremătau o mulțime de fluturi incandescenti. La fel se întâmpla și în spatele leilor și a soarelui de pe porți. Aceste artificii, plus spectacolul venirii musafirilor cu echipaje strălucitoare, atrăgea o mulțime de oameni veniți doar să admire²¹.

Hagi Moscu arăta că pe lângă acest soi de iluminat, mai era în casă și acela al lămpilor cu rapiță și „à cremaillère”. Un sistem de angrenaj ridica fitilul circular din cilindrul lămpii pe măsură ce se consuma, făcând un zgomot de scripete. Mai târziu, prin 1885, s-a introdus la lămpile cu gaz aerian o sită sub formă de căciuliță conică, invenție a doctorului Auer von Welsbach. Totuși lumânările sunt păstrate până târziu²².

Pe lângă seratele de dans și primiri, mai erau și seratele artistice la care participau fie interpreți dintre invitați, fie cântăreți sau actori aflați în trecere prin țară.

Legăturile culturale au jucat un rol de prim plan în viața socială a elitelor. Spațiul unde se țineau aceste serate era în funcție de numărul de invitați, putând fi atât sala mare de bal cât și un salon mai mic și mai intim. Nelipsit era pianul.

La mijlocul secolului, în drum spre Petersburg compozitorul Franz Liszt, a dat primul său concert în București în salonul prințesei Trubetzkoi, în casa sa de pe Podul Mogoșoaiei²³.

O altă încăpere unde erau primiți oaspeții era sufrageria. Acesta, la fel, sau aproape la fel de vastă și somptuoasă ca și salonul de bal, era rezervată în mod exclusiv cinei de ceremonie.

Cum la baluri și serate supeurile erau nelipsite, fiind de multe ori apreciate de convivi drept mai mult decât strălucite, sufrageria nu putea să nu se numere printre încăperile speciale ale casei.

¹⁸ Paul Cernovodeanu, *Istoria Bucureștilor prin călători străini*, București, 1958, p. 566.

¹⁹ Gh. Crutcescu, *op. cit.*, p. 176.

²⁰ Philippe Aries, George Duby, *op. cit.*, vol. II, 1994, p. 100.

²¹ Hagi Moscu, *op. cit.*, p. 101.

²² *Ibidem*, p. 102.

²³ George Potra, *Din Bucureștii de ieri*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1990, p. 469.

Îmbinare a luxului și a bogăției, ceremonialul mesei vădea adesea averea gazdei și locul pe care acesta îl ocupa în societate.

Sufrageria familiei Șușu, cu tavanul ei de lemn sculptat, era un exemplu grăitor în acest sens, ea fiind o adevărată bijuterie, care mai poate fi admirată și astăzi.

Pentru îndeplinirea funcțiilor sociale ale gazdei, un loc propice îl reprezenta și camera de lucru, pentru afaceri și primirea prietenilor, sau putând fi destinată unor activități culturale.

O prelungire a spațiului de primire erau și serele, nelipsite din marile case, unde invitații admirau plantele exotice, beneficiind și de momente de intimitate și odihnă după frenezia dansului.

Cu cât erau mai multe, mai variate și mai strălucitoare încăperile de ceremonie precum și surprizele și serviciile pe care le ofereau, cu atât se dezvăluie avuția proprietarilor, crescând prestigiul și puterea de care ei se bucurau în afară.

SUMMARY

Ceremony Rooms in Bucharestan Noble Houses, During the Second Half of the 19th Century

The house has always represented the material basis of the family, a pillar of the social order. New significance was added to the house, throughout the 19th century. As women had no access to business and political affairs, the house was their exclusive domain. Due to their contribution, the private palaces of Bucharest were famous for their parties. The private palaces architecture was especially conceived for their social functions, for the demands of their owners who were usually socially and politicaly active personalities.